

Nr 114

Av herr **Dahlén m. fl.**, om inrättande av en samarbetsnämnd för planläggningen av den högre undervisningen, särskilt yrkesundervisningen och den vetenskapliga fackutbildningen.

Behovet av en prognosverksamhet för de yrken som kräver speciell fackutbildning har med åren gjort sig alltmer gällande. Orsakerna härtill är bland annat följande.

För det första har kravet på speciella kunskaper och färdigheter vuxit i takt med vårt samhällslivs utveckling. De nya förutsättningarna för åtgärder på skilda områden kräver bättre utbildad arbetskraft. Detta gäller för både offentlig och enskild verksamhet. Denna utveckling medför i regel krav på längre utbildning än tidigare. Därav följer detta, att de krav som ställs från näringsliv och offentliga institutioner på tillgång på arbetskraft blir svårare att effektuera. Bättre överblick av utbildningsresurserna blir redan av denna anledning aktuell.

Därtill kommer för det andra, att vi inte har outtömliga personella resurser att tillgodose kraven på arbetskraft. Beräkning av hur tillgången på specialutbildad arbetskraft förhåller sig till hela arbetskraftstillgången blir därför nödvändig.

Sedan dessa prognoser utarbetats ställs statsmakterna inför problemet om avvägningen av olika utvidgningsbehovs tillgodoseende.

1949 års arbetskraftsutredning har arbetat med dessa spörsmål och framlagt vissa förslag. Utredningens resultat kan sammanfattas i fyra punkter.

1. Arbetskraftsutredningen har sökt att lösa de vanskliga metodproblem som föreligger beträffande prognosarbete inom den offentliga sektorn.

2. Prognoser framlägges för efterfrågan och tillgång på utbildad arbetskraft inom de största delarna av den offentliga verksamheten.

3. För det kontinuerliga arbete som blir nödvändigt föreslås inrättande av en fristående sektion inom arbetsmarknadsstyrelsen.

4. Förslag framlägges också till inrättande av en samarbetsnämnd för frågor rörande den fackutbildade arbetskraftens problem för såväl näringslivet som den offentliga verksamheten.

Arbetskraftsutredningen preciserar sammanfattningsvis nämndens uppgifter och organisation på följande sätt.

Nämnden bör bland annat tjäna som kontakt- och samarbetsorgan mellan de centrala myndigheterna på undervisningens och arbetsmarknadens område. Dess huvuduppgift skall emellertid vara att till ledning för de planerande myndigheterna och statsmakternas prövning av anslagsäskanden

m. m. klargöra de omständigheter som behöver beaktas för att åstadkomma en ändamålsenlig utbyggnad och inriktning av det offentliga undervisningsväsendet. I viss mån blir nämnden därför på sitt område en parallell till de samordnande och planerande organ som på vissa andra områden befunnits erforderliga under senare tid, t. ex. samarbetsdelegationen och nämnden för ekonomiska stabiliseringsåtgärder.

Till nämndens arbetsuppgifter kommer att höra bland annat sådana spörsmål som förändringarna i antalet ungdomar som efterfrågar fortsatt undervisning — utöver den obligatoriska skolans ram — tillströmningen till olika utbildningsanstalter, dessas kapacitet, erforderliga utbyggnader och den ändamålsenliga inriktningen av dessa med hänsyn till utvecklingstendenserna på arbetsmarknaden, personal- och investeringsbehov m. m. Nämnden måste sålunda söka skaffa sig en allsidig fortlöpande överblick såväl av utvecklingen inom undervisningsväsendet som av utvecklingen på arbetsmarknaden vad beträffar tillgång och efterfrågan på fackutbildad arbetskraft. Därvid bör det material som insamlas och ställes till förfogande av den förordade utredningssektionen i arbetsmarknadsstyrelsen kunna tjäna som ledning. Ett nära samarbete mellan nämnden och denna sektion förutsättes sålunda.

Till fullföljande av sin uppgift bör nämnden årligen utarbeta och till Kungl. Maj:t inge en rapport över utvecklingen dels inom undervisningsväsendet, med särskilt beaktande av yrkesundervisningen och den vetenskapliga fackutbildningen, dels på arbetsmarknaden från de synpunkter som nämnden har att beakta samt i anslutning härtill ange de riktlinjer som enligt dess mening bör iakttagas för att undervisningsväsendet på ett rationellt sätt skall kunna tillgodose de anspråk som kan väntas komma att ställas på det. Härjämte bör nämnden handha de övriga uppgifter som överlämnas till den av Kungl. Maj:t.

Nämndens organisation. Det är viktigt att nämnden får en självständig och auktoritativ ställning. Ordförande och ledamöter bör därför utses av och vara direkt underställda Kungl. Maj:t. Nämnden synes lämpligen böra knytas till ecklesiastikdepartementet.

Som ovan framhållits skall nämnden bland annat tjäna som ett kontakt- och samarbetsorgan mellan myndigheterna på undervisnings och arbetsmarknadens områden. I nämnden bör därför till en början ingå dels chefen för arbetsmarknadsstyrelsen, dels företrädare för olika delar av undervisningsväsendet. Sålunda synes universitetskanslern eller någon av honom föreslagen universitetsman jämte en företrädare för de fackhögskolor, som ej hör under universitetskanslersämbetet, böra ingå som ledamöter i nämnden. Skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning torde böra företrädas av sina chefer eller av dessa föreslagna befattningshavare.

Det är emellertid med hänsyn till den befattning nämnden skall ha med den översiktliga planläggningen av undervisningsväsendet viktigt, att nämnden får en vidare förankring än fallet skulle bli om i denna inginge endast företrädare för undervisningsorganen och arbetsmarknadsstyrelsen. Framför allt synes det betydelsefullt att nämnden redan genom sin sammansättning har en nära kontakt med såväl den offentliga verksamhetens som det enskilda näringslivets synpunkter på utbildningsspörsmålen, och företrädare för student- och arbetslagarorganisationerna kan tillföra nämnden värdefull sakkunskap.

Vi förordar därför att nämnden kompletteras med ytterligare fyra ledamöter. Av dessa synes två böra utgöras av företrädare för den offentliga förvaltningen och det enskilda näringslivet och därför utses efter hörande

av bl. a. näringslivets organisationer och kommunförbunden, medan övriga två ledamöter närmast bör företräda den utbildade eller under utbildning varande arbetskraftens synpunkter på utbildningsspörsmålen. Av sistnämnda två ledamöter torde den ene lämpligen böra företräda den akademiskt utbildade arbetskraften och utses efter hörande av bland annat Sveriges för- enade studentkårer och Sveriges akademikers centralorganisation, medan den andre företräder mera allmänna arbetstagarintressen och tillsättes efter hörande av LO och TCO.

Remissinstanserna har med något enstaka undantag godtagit utredning- ens förslag. *Svenska arbetsgivareföreningen* har sålunda bland annat yttrat:

Ur allmänna synpunkter torde det vara av vikt att den rådande bristen på arbetskraft kunde balanseras i så stor utsträckning som möjligt. Situa- tionen på arbetsmarknaden kräver en samlad överblick av rekryteringsun- derlaget och behovet inom olika kategorier under en period framåt på skilda områden. Dessa beräkningar måste sedan i sin tur ligga till grund för plane- ring av utbildningsmöjligheterna. Det kan förtjäna påpekas att planering av utbildning kräver synnerligen stora penningbelopp, vare sig den avser lägre eller högre utbildning. Om det tillskapas ytterligare något organ, som kan beräknas medverka till en samordning och allmän överblick av detta fält och som i sin tur kan leda till förnuftigare planering, torde kostnaderna för ett sådant organ vara försvinnande små i förhållande till de stora belopp som det hela rör sig om.

Landsorganisationen hänvisar i sitt yttrande inledningsvis till att LO ställde sig avvisande till studentsociala utredningens förslag av år 1947 om ett prognosinstitut för intellektuell arbetskraft. LO fortsätter:

Arbetskraftsutredningen har vid sin undersökning gett vid handen att be- hovet av kvalificerad arbetskraft inom den offentliga sektorn kommer att kraftigt öka under närmaste decennier. Man kan också utgå ifrån att samma ökade behov kommer att framträda inom den enskilda sektorn. — — —

LO vill i den förändrade situationen tillstyrka förslaget om inrättandet av en central samarbetsnämnd, liksom även förslaget om att inom arbets- marknadsstyrelsen upprätta en fristående sektion för yrkes- och utbild- ningsstatistiska undersökningar och prognoser. *Viktigast av dessa organ syns samarbetsnämnden vara* (kurs. här). För att utbildnings- och under- visningsfrågorna över huvud ska kunna lösas på ett någorlunda tillfreds- ställande sätt under den period då de stora ungdomskullarna hårt pressar på, måste samhällsorganen visa stor handlingskraft. En icke ringa grad av välplanerad improvisation måste också förutsättas. Kvalificerad arbetskraft inom näringslivet måste mer än vad som i dag sker kopplas in för medver- kan vid lösningen av utbildningsfrågorna. Ett intimt samarbete mellan nä- ringslivet och skol- och undervisningsväsendet måste tillskapas, så att alla resurser kan utnyttjas. En möjlig utväg är att teknisk utbildning samt ock- så handels- och kontorsutbildning organiseras vid större och medelstora fö- retag för att på det sättet åstadkomma en avlastning för samhällets utbild- ningsorgan.

Landsorganisationen ifrågasätter om inte en något större representation borde beredas de organisationer som verkar inom näringslivet och på arbets- marknaden. *Svenska arbetsgivareföreningen* har delvis likartade synpunk- ter.

De enda remissinstanser som haft speciella invändningar mot nämndens sammansättning är *statskontoret* och *universitetskanslern*. Dessa instanser anser att ett statsråd bör anförtros ledningen av utredningsarbetet. Universitetskanslern tillägger, att dessa frågor är av sådan art att de bör handläggas inom regeringen.

Departementschefen ansluter sig till uppfattningen att ett statsråd bör leda arbetet och anför vidare, att man bör avvakta 1955 års universitetsutredningsarbete innan samordningsfrågan tas upp till behandling. Vad gäller det senare argumentet bör följande anföras.

1955 års universitetsutrednings verksamhetsområde är, i förhållande till den del av arbetsmarknaden där fackutbildad personal användes, av starkt begränsad räckvidd. Utanför utredningens undersökningar ligger

teknisk utbildning, lägre såväl som högre,

lägre handelsutbildning,

huvuddelen av kommunikationsverkens utbildning,

socialvårdens personal,

utbildningen av sjuksköterskor, barnmorskor och skötarpersonal.

Under sådana förhållanden synes det oföfogat att avvakta vad universitetsutredningen kan komma att föreslå beträffande utbildningskapaciteten. En samarbetsnämnd kommer att få många stora och omedelbara arbetsuppgifter, som inte behöver föregripa universitetsutredningens arbete. Därtill kommer att man inte kan tänka sig att nämnden på kort sikt skall kunna åstadkomma preciserade förslag över hela arbetsmarknaden av fackutbildat folk. Det krävs åtskillig tid att arbeta sig in i de olika frågeställningarna för de vitt skilda arbetsområden det här är fråga om. Vi förordar därför att en nämnd tillsättes nu.

Vad sedan frågan om nämndens ställning beträffar, enkannerligen om den skall arbeta med ett statsråd som ordförande eller om, som arbetskraftsutredningen föreslagit, chefen för arbetsmarknadsstyrelsen skall leda arbetet, kan olika synpunkter anföras.

Det har i olika remissvar påvisats vilken grannliga uppgift ett organ av denna karaktär kommer att få. Prognosresultaten kommer sällan att vara så entydiga att inte svåra avvägningsfrågor uppstår. Man måste ta ställning till tänkbara utvecklingslinjer, grader av berättigade anspråk från verksamheten som konkurrerar om en begränsad arbetskraftstillgång liksom turordningen i utbyggnadstakten för olika utbildningsanstalter. Allt detta är lika svåra som känsliga spörsmål. Självfallet är att regering och riksdag i sista hand får ta ställning till och svara för dessa frågor. Men det är utomordentligt angeläget, att representanter för olika myndigheter och organisationer, på det sätt arbetskraftsutredningen föreslagit, får möjlighet göra sig hörda, innan den slutliga avvägningen fastställs. Detta kan givetvis ske även i en nämnd där ett statsråd är ordförande. Mot ett arrangemang av denna art talar dock följande.

Det är angeläget att dessa frågor behandlas med så stor offentlighet som möjligt. Man får vara beredd på att kritik ofta kommer att framföras mot

de resultat en nämnd kommer till. »Dirigering av arbetskraft» är ett mycket ömtåligt område, och det är därför nödvändigt att den offentliga debatten ges goda möjligheter att diskutera dessa ting och därmed påverka utgången innan statsmakterna tar ställning. Om ett statsråd bleve ordförande skulle de ställningstaganden som denne kommer till i nämnden i rätt hög grad binda en regering. Det synes oss inte minst ur regeringens synpunkt vara av värde att få bestämma sig först sedan den offentliga debatten fått göra sig gällande. En nämnd under ordförandeskap av t. ex. chefen för arbetsmarknadsstyrelsen synes av denna anledning vara att föredraga. Sedan nämnden fattat sitt beslut blir det möjligt att få en mera allsidig debatt innan slutliga ställningstaganden behöver tagas.

En samarbetsnämnd av den karaktär arbetskraftsutredningen föreslagit bör därför tillsättas. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att överväga om en utökning av representationen från näringsliv och löntagarorganisationer bör företagas.

Med hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en samarbetsnämnd för planläggningen av den högre undervisningen, särskilt yrkesundervisningen och den vetenskapliga fackutbildningen, tillsättes i huvudsaklig överensstämmelse med vad arbetskraftsutredningen föreslagit, samt

att riksdagen uttalar att kostnaderna för nämndens verksamhet måtte bestridas av medel från anslaget under 8:e huvudtiteln: *Kommittéer och utredningar genom sakkunniga.*

Stockholm den 24 januari 1956

Olof Dahlgren

Frans Severin

Leif Cassel